

מכתב מעזה

ע'סאן כנפאני

17.07.14

תרגום מערבית: יהודה שנהב-שהרבני

שני חברי ילדות משכונת אלשג'עיה נקרעים בין הדחף לעזוב לבין הרצון להישאר בבית, בצל הפצצה הישראלית. כאילו לא עברו כל השנים האלה. סיפור מ-56' של ע'סאן כנפאני – לראשונה בעברית. מערבית: יהודה שנהב-שהרבני

יקירי,

זה עתה קיבלתי את מכתבך שבו אתה מיידיע אותי כי השלמת למעני את כל הסיפורים הנחוצים על מנת שאשה עמך בסקרמנטו. כמו כן הגיעה אליי הבשורה שהתקבלתי למחלקה להנדסה אזרחית באוניברסיטת קליפורניה. תודה ענקית לך, חברי, על הכול. ואולם, הדברים הבאים עשויים להיראות בעיניך תמוהים, מוסטפא, אבל הייה סמוך ובטוח שאינני פוסח עוד על שתי הסעיפים. להיפך: אני רואה בעת הזו את הדברים בבהירות רבה יותר מאשר אי פעם. לא, חברי. שיניתי את דעתי ואין בכונתי לבוא בעקבותיך אל "המקום שופע הירק והמים, בו אנשים הם מסבירים פנים", כפי שניסחת זאת. לא. אינני מתכוון לעזוב. אני נשאר כאן לעד.

מטרידה את מנוחתי, מוסטפא, המחשבה שלא נוכל להמשיך ולנהל את חייו באותו מסלול-חיים כפי שנדברנו לעשות כך בימי ילדותינו בשכונת אלשג'עיה בעזה. אני יכול כמעט לשמוע אותך עתה מזכיר לי את הברית שכתנתו להמשיך יחד, או את הבטחותיו ההדדיות כי "עוד נהפוך לעשירים". ברם למצער, חברי, אין לאל ידי לעשות בעניין זה דבר.

כן, אני זוכר היטב את אותו יום בו ניצבת באולם בית הנתיבות של שדה התעופה בקהיר. הידקתי את ידך בתוך ידי בעודנו מתבוננים בתנועה המטורפת שבאה מכל עבר. הכול סבב בקולניות עצומה. ניצבת מולי ופניך המלאות החרישו. אותן פנים שלא נשתנו הרבה מאז ימי ילדותך בעזה, למעט מספר קמטים חדשים שהיו חרושים עליהן. גדלנו יחד והבנו איש את רעהו עד תום. הבטחנו זה לזה להמשיך יחד עד הסוף.. אבל.

נותרה אך ורק רבע שעה עד להמראה. אל תבהה כך סתם. הקשב לי. אתה עומד לנסוע לכווית בשנה הבאה. תוכל לחסוך ממשכורתך די אמצעים שיחלצו אותך מעזה ויאפשרו לך להתמקם בקליפורניה. התחלנו יחד ואנו מחויבים להמשיך..

הבטתי באותם רגעים בשפתיך שנתנו במהירות. כזה היה אורח דיבורך. מהיר, ללא סימני פיסוק וללא ניקוד. הייתה לי תחושה מעורפלת שאינך שלם לגמרי עם מנוסתך. שהרי לא הצלחת להמציא לי אפילו שלוש סיבות טובות לכך. גם אני סבלתי מן הקרע הזה. אולם למרות זאת הגיון הלב שלנו הורה לנו בבהירות רבה כי עלינו להותיר את עזה זו מאחורינו. מדוע בעצם לא? אחרי ככלות הכול, באותה עת, החל מצבר משתפר שכן משרד החינוך בכווית חתם עמך על חוזה עבודה, בניגוד לי. אני שקעתי אל מצולות של עצב ואתה שיגרת לי מעת לעת סכומי כסף קטנים. חששת שארגיש מושפל ועמדת על כך שאחשיב זאת כהלוואה בלבד. אתה הכרת את מצבי המשפחתי לפני ולפנים. ידעת שמשכורת הזעומה מעבודתי בבתי הספר של סוכנות הסיוע של אונ"ר לא הספיקה כדי לתמוך במשפחתי: באמי, באשת אחי האלמנה ובארבעת ילדיה.

הקשב לי היטב. כתוב לי כל יום. כל שעה. כל דקה. המטוס עומד להמריא. צאתך לשלום. אמור להתראות.. להתראות.

שפתייך הקרות התחכנו בעצמות לחיי. הסטת את פניך מעברי אל עבר המטוס. כאשר שב מבטך אלי יכולתי להבחין בעיניך הדומעות. כעבור זמן משרד החינוך בכווית החתים אותי על חוזה עבודה. אין צורך שאחזור ואמנה לך את כל קורותי שם, שכן התמדת לכתוב לך על כך בפירוט רב. חיי היו קשים מנשוא. ריקים מתוכן. חשתי כצדפה קטנטונת שאבדה בים של בדידות מעיקה. הרגשתי כמי שמשתרך, בתוך לילה חשוך, אחר עתיד מעורפל. נאבקתי עם הזמן מתוך שגרה מעופשת ומעוררת סלידה. הכול מסביבי היה דביק וחסם. הרגשתי שפתי לחיי נשמו מידי. הם איבדו כל משמעות למעט אותה ציפיה לסיימו של החודש.

בעיבורה של אותה שנה תקפו היהודים באש ובלהבות את עזה. את עזה שלנו. הם הפציצו את מרכז רובע אלצבחה (1). האירוע הזה יכול היה לשנות במשהו את שגרת חיי, אלא שלא נתתי לו את דעתי יותר מידי. אחרי ככלות הכול עמדתי להשאיר את עזה זו מאחורי בדרכי לקליפורניה, שם ביקשתי להעניק מרגוע לייסורי המתמשכים. שנאתי את עזה ואת כל מי שנמצא בה. כל מראה בעיר הכרותה הזו הזכיר לי ציורים כושלים שציורו בצבע שמן אפור על ידי אדם חולה. כן, אני אקפיד לשלוח מעת לעת מנת כסף זעומה לאמי, לאלמנת אחי ולילדיה, על מנת שתחזיק אותם צפים מעל פני המים. אולם שם, בקליפורניה הרחוקה, הרחק מריח התבוסה אשר נשמתי במשך שבע שנים, עמדתי לשחרר את עצמי גם מן הקשר האחרון הזה. החמלה שקשרה אותי אל ילדי אחי, אמם ואמי שלי לעולם לא תהייה מספקת דייה כדי להצדיק את המהלך הטראגי בו אני עומד לאחוז. לכן, אסור שהיא תגרור אותי אל עבר פי פחת יותר מאשר גררה אותי עד עתה. אני חייב לברוח!

חברי, אתה מכיר את התחושות הללו משום שחווית אותן בעצמך. מהו אם כן אותו דבר מעורפל הקושר אותנו לעזה ואשר מקהה את החשק לברוח? למה לא עמדנו על כך שנברר את העניין לעצמנו כדי שנעניק לו משמעות ברורה יותר? מדוע לא הותרנו את התבוסה הזו על פצעייה מאחורינו תמורת חיים זוהרים חדשים שיעניקו לנו נחמה פורתא? מדוע? לא ידענו להשיב על השאלות הללו במדויק.

בחדש יוני צררתי את כל חפצי כדי לצאת לחופשה המתוקה שהמתניה בפתח. התאויתי אל כל אותם דברים קטנים המעניקים משמעות ברורה לחיינו. מצאתי את עזה בדיוק כפי שזכרתי אותה. היא הייתה מסוגרת מבפנים, מתעטפת אל תוך עצמה, כמו קונכייה חלודה אותה השליך גל אל החוף. החוף החולי והדביק השוכן בשוליו של בית מטבחיים. עזה זו הייתה מכווצת. יותר מכיווץ מגופו של אדם אשר חווה סיוט נוראי בשנתו. סמטאותיה הצרות, בתיה הבולטים, והצחנה המיוחדת רק לה. היה לעזה ריח של תבוסה ועוני.

מהו אותו דבר מעורפל הקושר אדם למשפחתו, לביתו, לזיכרונותיו? מהו אותו עניין סתום אליו אנו נמשכים כפי שנמשך עדר איילים אובד אל המעיין? אין אני יכול לענות על כך בוודאות. כל אשר אדע הוא שמצאתי את עצמי באותו בוקר צועד אל בית אמי. משהגעתי אליו פגשתי את אשת אחי עליו השלום אשר ביקשה ממני, בעודה בוכייה, שאמלא את משאלתה של נאדיה בתה הפצועה ואלך לבקר אותה עוד באותו ערב בבית החולים. זוכר אתה את נאדיה בת השלוש עשרה, בתו היפה של אחי?

ע'סאן כנאפני ואחייניתו. הו אותו דבר מעורפל הקושר אדם למשפחתו, לביתו, לזיכרונותיו? מהו אותו עניין סתום אליו אנו נמשכים כפי שנמשך עדר איילים אובד אל המעיין?

עם בוא הערב הצטיידתי בקלת-תפוחים ושמתי פעמי לבית החולים של עזה על מנת לבקר את נאדיה. ידעתי שיש עניין מסוים שאמי ואשת אחי הסתירו מפני. משהו שלא יכלו להביע בלשונותיהן. משהו מוזר שלא יכולתי להניח את אצבעי עליו. התרגלתי לאהוב את נאדיה, כפי שהתרגלתי לאהוב את כל בני דורה אשר ינקו את התבוסה והעקירה עם חלב אמם. נערות ונערים אשר הורגלו לחשוב שתשוקה לחיים מאושרים הינה משאלה יוצאת דופן. מה התרחש באותו רגע? אינני יודע. נכנסתי אל החדר הלבן בשלווה רבה. על ילדים חולים מאצילה קדושה. קל וחומר אם הילדים הללו סובלים מפציעה אכזרית ומלאות ייסורים. נאדיה הייתה שרועה על מיטתה. גבה נתמך בכרית גדולה ושערה התפזר ושיווה לה מראה של פרווה עבה. שקט עמוק ניכר בעיניה. באישוניה השחורים והרחוקים נצצה דמעה. פניה היו רגועים ושלווים, אולם השרו תחושה של נביא מתייסר. נאדיה הייתה עדיין ילדה. אבל נראתה מבוגרת יותר. הרבה יותר..

נאדיה.

אינני יודע אם אני הוא שהגיתי את שמה או שמה היה זה מאן דהו מאחורי. היא הגביהה את עיניה ונעצה אותן בי. הרגשתי כיצד הן ממיסות אותי כפי שנמסה קוביית סוכר בתוך כוס תה רותח. יחד עם חיוכה החלש שמעתי את קולה אומרת:

דודי. הגעת מכונית

קולה נשתנק בגרונה. היא הגביהה את גופה כשהיא נתמכת בכף ידה ומתחה את צווארה לעברי. החלקתי ידי על גבה והתיישבתי בסמוך לה: נאדיה. הבאתי לך מתנות מכויות. הרבה מתנות. נמתין עד שתקומי ממיטת חוליך שלמה ובריאה. כשתבואי לדירתי אעניק לך אותן. קניתי.. לך את המכנסיים האדומים שביקשת במכתבך. כן. קניתי לך אותם

היה זה שקר. הוא נבע מן המתח שחשתי בנסיבות העגומות הללו. אולם הפלא ופלא. כשאמרתי זאת הרגשתי כאילו אני דובר אמת בפעם הראשונה. נאדיה נרעשה כמי שהוכתה על מכת ברק. היא הרכינה את ראשה באלם מבעית. הרגשתי בדמעוניה הזולגות ומרטיבות את

פתי:

אמרי משהו נאדיה. האין את רוצה את המכנסיים האדומים

היא הרימה את מבטה לעברי כמי שעומדת לומר דבר מה, אולם עצרה וקפצה את שיניה. קולה נשמע פעם נוספת כאילו מרחוק:
!דודי

היא מתחה את ידה, הרימה באצבעותיה את הכיסוי הלבן והורתה על רגלה שהייתה קטועה עד הירך. חברי.

לעולם לא אשכח את רגלה של נאדיה. היא הייתה קטועה עד הירך. לעולם לא אוכל לשכוח את העצב אשר ניבט מעיניה והשתקע לנצח בכל תווי פניה היפים. יצאתי באותו יום מבית החולים אל חוצות עזה, מהדק בידי בשאט נפש את שתי הלירות שהכנתי מבעוד מועד בכיס כדי לתיתן לנאדיה. השמש הלוהטת מילאה את הרחובות בצבע של דם. מוסטפא, עזה נראתה אחרת. באור חדש לחלוטין. אני ואתה מעולם לא ראינו אותה כך. אפילו באבנים שהתגבהו זו על גבי זו בשכונת מגורינו אלשג'עיה נוצקה משמעות. היה זה כאילו הונחו שם כאות וסימן לאותה משמעות. אותה עזה בה חיינו עם אנשיה הטובים במשך שבע שנות הנכבה הפכה למקום חדש. נדמה היה לי שזו הייתה רק ההתחלה. אינני יודע מדוע חשבתי כך. בעיני רוחי ראיתי ברחוב הראשי בו צעדתי בדרכי הביתה כהתחלה של דרך ארוכה המובילה אל העיר צפת. כל דבר בעזה הזו היה ספוג בעצב. עצב על נאדיה קטועת הרגל. היה זה עצב שלא יכול היה להתגלם בבכי בלבד. היה זה עצב שטמון בו אתגר. אבל יותר מכך. משהו הדומה להחזרת הרגל הקטועה למקומה.

יצאתי אל רחובות עזה. הרחובות מלאו באור השמש הבהקת. סיפרו לי שנאדיה איבדה את רגלה כאשר סוככה על אחיה הקטנים מפני ההפצצות והלהבות המיתמרים בבית. נאדיה יכולה הייתה להציל את עצמה. היא יכולה הייתה לברוח. להציל את רגלה. אבל היא לא. מדוע?

+ + +

לא, חברי. לא אגיע לסקרמנטו ואין לי תחושות חרטה. לא אוכל לסיים את אשר החילוני יחד בעת ילדותינו. התחושה המעורפלת הזו אשר ליוותה אותך כאשר יצאת את עזה, אותה תחושה קטנה, צריך שתגדל בתוכך ותהפוך לגדולת מימדים. אתה צריך לתור ולחפש אחריה כדי שתוכל למצוא את עצמך, כאן, בין עיי החורבות המכוערים של התבוסה. אני לא אגיע אליך. אבל אתה, שוב אלינו. שוב על מנת ללמוד מרגלה של נאדיה. אותה רגל הקטועה מן הירך ומטה. בוא ללמוד ממנה מהם החיים ומהו ערך הקיום. שוב, חברי. כולנו ממתנים לך.

מתוך: غسان كنفاني. الآثار الكاملة: القصص القصيرة. مؤسسة الأبحاث العربية. 1978, עמ' 341-350. נכתב במקור בשנת 1956. ע'סאן כנפאני, יליד עכו, נעקר ממנה בשנת 1948 והפך לפליט בלבנון. שימש תקופה כדובר החזית לשחרור פלסטין ועורך השבועון שלה "המטרה" (الهدف). כנפאני נהרג בהתפוצצות מכונית בלבנון בשנת 1972 כשהוא בן 36, ככל הנראה כתוצאה של פעולת חיסול של המוסד הישראלי. מספר יצירות של כנפאני כבר תורגמו לעברית: "גברים בשמש" ו"מה שנותר לכם" (תרגום דניאל ברפמן ויאני דמייאנוס). בתוך: גברים בשמש. תל-אביב הוצאת מפרש, 1978; "שב לחיפה" (תרגום גדעון שלה) בתוך: עמי אלעד בוסקילה. החדרים האחרונים: שלוש נובלות פלסטיניות. תל-אביב: הוצאת הד ארצי; ושלושה סיפורים נוספים: "ארץ התפוזים העצובים", "נשק בכפר", "הרחק מהגבול" (תרגום שמעון בלס). בתוך: שמעון בלס. סיפורים פלשתיניים. תל אביב: הוצאת עקד, 1970.

(1) ב-5 באפריל 1956, השנה בה נכתב הטקסט, הטילה ישראל כ-100 פגזי מרגמה 120 מ"מ על מרכז העיר עזה ופגעה במטרות אזרחיות רבות. פצצות מרגמת 120 מ"מ היו באותה עת אחד מכלי הנשק המדוייקים ביותר של הצבא ומטווח של 6-7 ק"מ הם פגעו ברדיוס של 30 מטר סביב המטרה (בני מוריס, מלחמות הגבול של ישראל, 1949-1956. תל אביב: עם עובד, 2003: 628). ישראל טענה כי המצרים מחזיקים בעזה יעדים מבוצרים וכי הם משמשים כמטרה מרכזית להפצצה. משקיפי האו"ם שהיו בעיר הזימו את הטענה הזו (מוריס 2003: 399). לימים טען משה דיין כי צהל הפגיז את ג'בל עלי אל-מונטאר (הממוקם כקילומטר מדרום מזרח לעיר עזה) שם שכן מוצב מצרי, אולם כפי שמוריס מראה דיין שיקר במצח נחושה (2003: 628). גם מרדכי בר און, ראש לשכתו של דיין באותה עת, אישר את העובדה שהמטכ"ל הורה להפנות את האש אל תוך מרכז עזה (מוריס 2003: 629). באותה עת שכנו בעזה כרבע מליון תושבים, שלושה רבעים מהם פליטים שנעקרו מבתיהם בפלסטין בשנת 1948. יש לציין שחלקם גורשו ממדינת ישראל רק לאחר המלחמה. למשל, בשנת 1951 הועלו אלפי תושבי אלמג'דל (المجدل) על משאיות צבאיות וגורשו לרצועת עזה.

<http://www.haokets.org/2014/07/17/%D7%9E%D7%9B%D7%AA%D7%91-%D7%9E%D7%A2%D7%96%D7%94-%D7%9B%D7%95%D7%95%D7%99%D7%AA-1956/>